

Tuğçe Canlı

<https://orcid.org/0009-0003-9032-9968>

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul / TÜRKİYE tugcecanli@stu.aydin.edu.tr

ROR Id: <https://ror.org/00qsyw664>

Sembolik Oyunun Otizmde Yeri ve Önemi

The Place and Importance of Symbolic Play in Autism

ÖZET

Sembolik oyun, çocukların zihinsel, toplumsal ve duygusal gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. Ancak otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklar, hayal gücüne dayalı bu oyunları oynamakta genellikle zorluk yaşar. Bu durum, dil, iletişim ve toplumsal etkileşim becerilerinin sınırlı gelişmesine neden olabilir. Makalede, sembolik oyun becerilerinin OSB'li çocuklar için önemine değinilerek bu becerilerin geliştirilmesi için öneriler sunulmuştur. Oyun terapileri, davranışsal müdahale yöntemleri ve teknolojik araçlar, sembolik oyun becerilerinin gelişiminde etkili yöntemler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca ailelerin rolü ve günlük etkinliklerde sembolik oyun fırsatlarının artırılması da vurgulanmıştır. OSB'li çocukların topluma entegrasyonunda eğitimciler, terapistler ve ailelerin iş birliğinin yanı sıra toplum farkındalığının artırılması gerekliliği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sembolik oyun, Otizm spektrum bozukluğu (OSB), Oyun terapileri.

ABSTRACT

Symbolic play is of critical importance in children's mental, social and emotional development. However, children with autism spectrum disorder (ASD) often have difficulty playing these games based on imagination. This can lead to limited development of language, communication and social interaction skills. The article addresses the importance of symbolic play skills for children with ASD and offers suggestions for developing these skills. Play therapies, behavioral intervention methods and technological tools stand out as effective methods in the development of symbolic play skills. The role of families and increasing symbolic play opportunities in daily activities are also emphasized. The need for cooperation between educators, therapists and families in the integration of children with ASD into society, as well as increasing public awareness, is expressed.

Keywords: Symbolic play, Autism spectrum disorder (ASD), Play therapies

1. GİRİŞ

Çocukların çevrelerini algılamasını, kendilerini ifade edebilmesini sağlayan ve doğal bir araç olan oyun, onların hayal güçlerini zenginleştirir. Çocuklar, oyun oynarken problem çözme becerilerini geliştirdikleri gibi toplumsal ilişkiler de kurmaya başlarlar. Bilhassa sembolik oyunlar, nesne veya durumları dış dünyadan farklı olarak hayal edip temsil etmelerini sağlar. Sözelimi, çocuğun bir tahtayı at olarak görmesi ve kullanması sembolik oyundur. Bu tip oyunları oynayan çocuklar düşünürler iletişim kurarlar ve toplumsal becerilerini geliştirirler.

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), toplumsal iletişimde ve etkileşimde güçlükler ile beraber, yineleyen davranışlar ve sınırlı ilgi alanları ile kendini gösterir. Otistik çocuklar, çoğunlukla sembolik oyunlar oynayamazlar. Onlar için herhangi bir nesneyi farklı bir şeyin yerine koymak ve bu şekilde hayal kurmak veya senaryo yaratmak onlar için karmaşık bir durumdur. Bu da OSB'li çocukların toplumsal ilişkiler kurabilmesini ve çevreleri ile etkileşime geçebilmesini güçleştirir.

Sembolik oyun konusundaki eksiklikleri, OSB'li çocukların dil ve iletişim becerileri üzerinde de etkilidir. Çocuklar çoğunlukla oyunlarını oynarken dili kullanıp düşüncelerini paylaşmakta ve başkaları ile iletişime geçmektedir fakat OSB'li çocuklarda söz konusu süreç genel olarak sınırlı bir şekilde ilerler. Sembolik oyunlar oynarken dil ve toplumsal beceriler konusundaki eksiklik, onların bireysel gelişimini ve toplumsal çevreye katılımlarını negatif etkiler.

Bu çalışmada, OSB'li çocuklarda sembolik oyunun önemiyle söz konusu becerilerin nasıl geliştirilebileceği anlatılacaktır. Sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesiyle ilgili farklı metotlar ve

stratejiler üzerinde durulacaktır. Bunun yanı sıra, ailelerle uzmanların rolleri değerlendirilecek, OSB'li çocukların toplumsal ve bilişsel gelişimine katkıda bulunmak üzere önerilerde bulunulacaktır.

2. OYUN KAVRAMI

Oyunla çocuklar, dünyayı anlamlandırır ve kendilerini ifade eder. Oyun, doğal bir öğrenme aracıdır, çocukların fiziki, duygusal, toplumsal ve zihinsel gelişimi için önemlidir. Oyun oynayan çocuklar hayal kurarlar, sorunları çözmeye çalışırlar ve çevrelerini keşfederler. Oyunla beraber çocuklar kendilerini istedikleri gibi ifade edebilirler ve böylece duygusal anlamda rahatlarlar, özgüvenleri artar (Yaşar Ekici, 2021).

Oyun, eğlenceli bir aktivite olduğu kadar bir öğrenme prosesidir. Jean Piaget ve Lev Vygotsky vb. gelişim psikologları, oyunların çocukların zihinsel ve toplumsal gelişimindeki öneminden söz etmiştir (Tahiroğlu, 2021). Piaget, oyunu çocuğun dünyayı anlama ve özümseme aracı olduğunu söylerken, Vygotsky oyunun toplumsal etkileşimle öğrenme prosesindeki kritik bir rolüne vurgu yapmıştır. Bundan dolayı oyun, çocukların gelişimi ve eğitimi çerçevesinde bireysel ve sosyal bir anlama sahiptir (Albayrak, 2024).

2.1. Sembolik Oyun Tanımı

Sembolik oyunlar, çocuklara hayal güçlerini kullanma olanağı tanıyarak, onların nesne, durum ya da rolleri dış dünyadan farklı olarak temsil etmesini sağlayan yaratıcı bir aktivitedir. Sembolik oyunlarda, çocuklar herhangi bir nesneyi farklı bir nesnenin yerine koyar ya da bir durumu yaşamla ilgili senaryo haline getirir (Sani Bozkurt, 2016). Sözgelimi, bir çocuğun bir tahtayı tüfek olarak görmesi ve kullanması ya da bir taş parçasını fareye benzetmesi sembolik oyuna örnektir. Sembolik oyunları çocuklar, genel olarak 18-24 ay arasında oynamaya başlar; çocukların zihinsel, toplumsal ve dilsel gelişimi için bu oyunlar bir dönüm noktasıdır. Sembolik oyun, çocukların soyut düşünmesini, sorunlara çözüm odaklı yaklaşımlarını yetilerini ve yaratıcı ifadelerini geliştirmelerini sağlar (Tahiroğlu, 2021).

Sembolik oyun, çocukların kompleks toplumsal rollerle ilişkileri anlamalarını da sağlar. Çocuk, sembolik oyunları oynarken dış dünyaya benzer bir dünya kurar, sosyal norm, kural ve etkileşimleri kurdukları oyunla öğrenir. Sözgelimi, evcilik oynayan bir çocuk, anne-baba-çocuk ilişkisini öğrenir. Çocuk, oyunla birlikte kendisini farklı rollerde hayal edip başka insanların bakış açısını anlamaya çalışır. Sembolik oyun, duygusal düzenlemeye de katkıda bulunur; çocuklar hayali senaryolarla korku ya da kaygılarını güvenli bir ortam içinde işleyebilir. Bundan dolayı, sembolik oyun eğlenceli bir etkinlik olmasının yanı sıra çocuğun toplumsal ve duygusal dünyayı anlamlandırmasını sağlayan bir vasıta (Pişkin, 1993).

2.2. Özellikleri

Sembolik oyunlarla çocuklar bilişsel ve toplumsal dünyayı keşfederler. Bu oyunların ilk ve ana özelliği, nesne, durum ya da rollerin dış dünyadan farklı olarak temsil edilmesidir. Sözgelimi, bir çocuk bir kaşığı "telefon" yapabilir veya bir oyuncak arabayı gerçek bir arabaya benzetebilir. Bu, yaratıcı bir süreçtir; çocuklar bu süreçte soyut düşünme becerilerini kazanır. Sembolik oyunla çocuklar, somut nesnelere ile sınırlı kalmaksızın hayali senaryolar kurup farklı bilişsel temsiller geliştirirler (Kurşun, 2022).

Sembolik oyunların bir başka özelliği, iş birliğine ve toplumsal etkileşime dayanmasıdır. Çocuklar, bu oyunlar aracılığıyla öteki çocuklar ya da yetişkinler ile etkileşime geçerler. Sözgelimi, doktorculuk oynadıklarında bir çocuk doktor olurken, öteki hasta veya hemşire olur (Sani Bozkurt, 2016). Bu da onların toplumsal beceriler geliştirmesini, kurallar koymasına ve kurallara uymasına sağlar. Sembolik oyunlar çocukların hislerini ortaya koyabilmelerine ve başkalarının duygularını anlamalarına imkan verir. Sözgelimi, bir çocuk "hasta" bir oyuncak ayağı şefkatli bir şekilde yaklaşırken empati gösterebilir (Yazgan ve İmir, 2024).

Sembolik oyunun diğer özelliği, dilsel gelişime etkide bulunmasıdır. Çocuk, sembolik oyunla sık sık hayali senaryoları açıklamak, roller arasında iletişim kurmak ve öyküler yaratmak üzere dili kullanır. Bu proses, kelime kapasitesini geliştirir, dil bilimsel yapıların kullanılmasını sağlar ve onların anlatı oluşturma becerilerine olumlu katkılarda bulunur (Tahiroğlu, 2021). Bunun yanı sıra, çocuklar oyun oynarken duygusal durumlarla toplumsal olayların simülasyonunu yapıp gündelik hayatlarında karşılaşacakları durumlarla ilgili anlayışlarını zenginleştirir. Sembolik oyunların dilsel ve bilişsel gelişim üstündeki bu etkisi, çocukların daha kompleks düşünebilmelerini de sağlar (Kurşun, 2022).

Dördüncü özelliği, sembolik oyunların yaratıcı düşünmeyi teşvik etmesidir. Bu oyunlar, çocukların hayal güçlerini serbest bir biçimde kullanmalarını sağladığı gibi onların, basit nesnelere karmaşık öyküler yaratmasını, farklı rolleri denemesini de sağlar. Çocuklar senaryolar yazarak ya da gerçek hayatta yaşamadıkları olayları hayal ederek yaratıcı bir şekilde düşünür. Bu süreç, sorun çözme becerilerini geliştirir ve eleştirel düşünme kapasitelerini artırır. Ek olarak, sembolik oyunlar çocukların gerçek olmayan bir dünyada karşılaştıkları güçlüklerle çözümler bulmalarını sağlar, böylece çocukların esneklik ve uyum becerileri gelişir (Akçamuş vd., 2018).

Sembolik oyunlar, çocukların duygusal düzenleme becerilerini geliştirir. Oyun oynarken korku, düş kırıklıkları ya da endişelerini hayali bir ortamda güvenli bir biçimde ifade edebilirler. Sözelimi, bir çocuk, "hasta" bir oyuncak bebeği iyileştirme oyununda doktor korkusunu atabilir. Böylece, çocuklar kendi duygularını tanıyabilir, ifade eder ve sorunlarla başa çıkar. Sembolik oyun, bundan dolayı, bilişsel ve toplumsal gelişimin dışında duygusal sağlık için de önemlidir (Tahiroğlu, 2021).

2.3. Bilişsel ve Sosyal Gelişim Üzerindeki Etkileri

Sembolik oyun, çocukların zihinsel gelişimi için oldukça önemlidir. Bu oyunla çocuklar, soyut düşünürler, etraflarını algılamaya başlarlar. Bir nesne veya durumu başka bir şeye benzeterek, sorun çözme ve yaratıcılık becerilerini geliştirirler (Tahiroğlu, 2021). Sözelimi, çocuğun kutuyu eve benzeterek, imgelemeyi işleterek alternatif çözümler üretmesini sağlar. Bu proses, ilerideki matematiksel ve bilimsel düşünce yapılarının oluşumuna katkıda bulunur (Kurşun, 2022).

Bilişsel gelişim üzerindeki bir başka diğer etkisi, planlama ve organizasyon becerilerini desteklemesidir. Sembolik oyunlarda çocuklar, gerçek olmayan bir senaryoya uygun bir sistem kurup rolleri belirler ve bu sistem içerisinde hareket ederler. Sözelimi, bakkalcılık oynayan bir çocuk, alışveriş için liste yapar ürünleri seçer ve ödemesini yapar. Böylece, çocuğun mantıksal düşünme becerileri ve sıra ile hareket etme alışkanlığı gelişir (Tahiroğlu, 2021).

Bu tür oyunlar, toplumsal gelişim için de önemlidir. Çocuklar bu oyunları oynarken toplumsal roller üstlenip başkaları ile iş birliğinde bulunur. Sözelimi, evcilik oynarken çocuklardan biri anne ya da baba olur, ötekiler de çocuk veya evcil hayvan rolünü üstlenir (Sani Bozkurt, 2016). Bu proses, çocukların empati kurma, başka insanların bakış açılarını öğrenme ve toplumsal normlara uygun davranma becerilerinin gelişmesini sağlar. Bu tür oyunlar, çocukların iletişim kurma ve çatışmaları çözme becerilerini geliştirerek, toplumsal etkileşimlerde daha başarılı olmalarına imkân verir (Pişkin, 1993).

Dilsel gelişim de sembolik oyunun toplumsal etkilerindedir. Çocuklar, oyun esnasında fikirlerini ve hayallerini ifade ederler. Bu proses, sözcük kapasitesinin genişlemesini, daha kompleks tümce yapılarının öğrenilmesini ve anlatma becerilerinin gelişmesini sağlar (Pişkin, 1993). Sözelimi, çocuk hayali bir restoranda "garson" olurken menüyü açıklar, siparişi alır ve müşteriler ile konuşur. Bu tip dile dayalı etkileşimler, onların sözel ve toplumsal iletişim becerilerini artırır (Albayrak, 2024).

Sembolik oyunlar, çocukların duygusal düzenleme ve öz farkındalık geliştirmelerini sağlar. Çocuklar, oynarken korku, düş kırıklıkları ya da gündelik yaşamlarında deneyimledikleri güç durumları hayali bir ortamda tekrardan canlandırabilir (Tahiroğlu, 2021). Böylece, duygularını tanırlar, ifade edebilirler ve bunlar ile başa çıkabilirler. Sözelimi, bir çocuk doktorculuk oynarken, hastane korkusunu oyunla atabilir ve bununla yüzleşebilir. Sembolik oyun, bu açıdan bilişsel, toplumsal ve duygusal gelişimi destekler (Yazgan ve İmir, 2024).

3. OTİZM KAVRAMI

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), çocuğun toplumsal iletişimde, etkileşimde ve davranışlarında birtakım güçlükler yaşamasına yol açan nörogelişimsel bir durumdur. Genel olarak erken çocuklukta semptomları ortaya çıkmaya başlayan otizm, geniş bir spektruma sahiptir. Kişiler arasında farklı şiddette ve özellikler ile kendini gösterir (Kars ve Akı, 2020). Bu durum, toplumsal etkileşimde sınırlılıklardan yineleyen davranışlara ve duygusal hassasiyetlere dek geniş bir yelpazede kendini gösterir. OSB'li bireylerde genel olarak göz teması kuramama, toplumsal ipuçlarını algılama konusunda güçlük ve sembolik oyunlar oynayamama vb. durumlar görülebilir. Ayrıca, tüm bireylerin otizmi kendine özgüdür ve bireyler farklı beceriler ile donatılmış olabilir (Abalı, 2018).

Otizm, kalıtsal ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle ortaya çıkar. Bundan dolayı, otizmin tek bir sebebi bulunmaz ve tanı karmaşık bir süreci gerektirir. Bugün otizm tanısında, toplumsal iletişimdeki güçlüklerle sınırlı, yineleyen davranışlar temel ölçüttür (Albayrak, 2024). Tedaviler ve destek yaklaşımları, kişinin güçlü taraflarına odaklanmakta, toplumsal, zihinsel ve iletişimsel becerilerini geliştirmeye yönelmektedir.

Bu proste, erken müdahaleler ve kişiye özgü eğitim programları önemlidir. OSB, insanların farklılıklarını anlamayı ve desteklemeyi gerektirir, toplumsal farkındalıkla kapsayıcılığın artırılmasını sağlar (Kars ve Akı, 2020).

3.1. Otizmlî Çocukların Oyun Davranışları

OSB tanısı almış olan çocukların oyunlardaki davranışları, tipik gelişime sahip yaşitlarından belirgin biçimde farklıdır. Söz konusu farklılıklar, genel olarak sembolik oyun, toplumsal oyun ve öykünme becerilerindeki sınırlılıklar ile kendisini gösterir. OSB'li çocukların oyun esnasında genel olarak yineleyen ve yapılandırılmış etkinlikleri tercih ettiğı görülür (Sani Bozkurt, 2016). Sözelimi, bir oyuncak arabanın tekerleklerini sürekli olarak döndürmek veya oyuncakları belli bir sırayla dizmek vb. davranışları sergileyebilir. Bu tip oyunlar, daha çok duyuusal uyarılar ile ilişkilidir ve yaratıcılıktan çok alışkanlıklar ile biçimlenebilir (Yazgan ve İmir, 2024).

Toplumsal etkileşime dayalı oyunlarda da belirgin eksikliklere rastlanabilir. Tipik gelişime sahip çocuklar, oyun esnasında öteki çocuklar ile etkileşim kurarken, OSB'li çocuklar çoğunlukla yalnız oynamayı seçerler. Öteki çocukların oyunlarına dahil olma veya ortak bir oyun senaryosu kurma hususunda isteksizlik olabilir. Bu da toplumsal iletişim becerilerindeki sınırlılıklardan kaynaklanır. Sözelimi, bir grup çocuğun doktorculuk oynadığı bir yerde, OSB'li bir çocuk oyun senaryosuna uyum sağlama konusunda güçlük yaşayabilir ve genel olarak tek başına başka bir oyun oynar (Akçamuş vd., 2018).

OSB'li çocuklar, en fazla sembolik oyunlarda zorlanır. Nesnelere hayal gücüne dayalı bir biçimde kullanamayabilirler ya da hayali senaryolar yaratamayabilirler. Sözelimi, bir OSB'li çocuk oyuncak arabayı "gerçek bir araba" gibi kullanmaktansa, bu arabanın yalnızca fiziki özellikleri ile ilgilenebilir (Yazgan ve İmir, 2024). Bu da OSB'li çocukların soyut düşünme konusunda yaşadıkları güçlüklerden kaynaklanır. Sembolik oyun eksikliği, dilsel gelişimle toplumsal beceriler üstünde olumsuz etkiler oluşturabilir (Alak, 2014).

Taklide dayalı oyunlar da OSB'li çocukların sınırlı oynayabildiğı oyunlardandır. Tipik gelişime sahip çocuklar, yetişkinlerin veya yaşitlarının davranışlarına öykünerek oyunları zenginleştirir iken, OSB'li çocuklar genel olarak bu tip etkileşimleri daha az yaparlar. Sözelimi, bir OSB'li çocuk, bir grup arkadaşıyla lokantacılık oynarken, öteki çocukların rollerini taklit etmekte veya onlara uyum sağlamakta güçlük yaşayabilir. Taklit becerilerinin sınırlı olması, OSB'li çocukların toplumsal oyun becerilerini geliştirmelerini güçleştirebilir (Tahiroğlu, 2021).

OSB'li çocukların oyunlarla ilgili davranışları, bireysel farklılıklara dayalı olarak değişebilir ve genel olarak yapılandırılmış ya da bireysel aktivitelere eğilimli olurlar. Ayrıca, uygun terapi ve müdahale yöntemleri ile bu çocukların oyun becerilerinin geliştirilmesi olanaklıdır (Tahiroğlu, 2021). Oyun terapileriyle özel eğitim programları, OSB'li çocukların toplumsal, bilişsel ve sembolik oyun becerilerini artırmalarını sağlar. Bu yaklaşımlar, OSB'li çocukların oyunla kendilerini ifade etmelerine ve çevreleri ile daha sağlıklı etkileşimler kurmalarına yardımcı olur (Abalı, 2018).

4. SEMBOLİK OYUN ve OTİZM

Sembolik oyunlar, çocukların hayal güçlerini kullanıp nesne, durum veya rolleri dış dünyadan farklı biçimde temsil ettiğı yaratıcı bir aktivitedir. Fakat otizmlî çocuklarda sembolik oyun becerileri genel olarak sınırlı veya farklı biçimde gelişebilir. Otistik çocuklarda görülen toplumsal iletişim ve hayal gücü eksiklikleri, sembolik oyun geliştirme becerilerini negatif etkiler. Söz konusu çocuklar, nesnelere hayali bir anlam yükler ve onları kullanmakta güçlük yaşayabilir, genel olarak daha somut, duyuusal ya da tekrarlayıcı aktivitelere yönelirler. Sözelimi, bir otistik çocuk, bir oyuncak arabayı gerçek bir arabaya benzeterek sürmektense yalnızca tekerleklerini döndürür (Alak, 2014).

Sembolik oyun konusundaki eksiklikler, OSB'li çocukların toplumsal ve iletişimsel becerilerini de sınırlandırır. Tipik gelişime sahip çocuklar, sembolik oyunlar oynarken diğer bireyler ile etkileşime geçerek toplumsal rollere, kurallara ve ilişkilere dair bilgi edinir fakat OSB'li çocuklarda, diğer çocuklar ile ortak bir oyun senaryosu oluşturma veya başka insanların perspektiflerini anlama becerisi genel olarak daha sınırlıdır (Albayrak, 2024). Bu da otistik çocukların toplumsal oyunlara katılımını ve yaşitları ile iletişime geçebilmesini güçleştirir. Sözelimi, bir çocuk doktorculuk oynarken OSB'li bir çocuk oyunun bağlamını anlayamayabilir veya oyun esnasında kendi tercih ettiğı yineleyici etkinliklere yönelebilir (Özkan vd., 2015).

Sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesi, OSB'li çocukların toplumsal ve zihinsel dünyalarında önemli gelişimler sağlayabilir. Oyun terapileriyle, yapılandırılmış müdahalelerle ve oyun temelli eğitim programlarıyla söz konusu bu beceriler geliştirilebilir (Sani Bozkurt, 2016). Bilhassa anne ve babalar ile terapistlerin iş birliği sayesinde uygulanan oyun temelli yaklaşımlar, OSB'li çocukların hayal gücünü harekete geçirip sembolik oyun oynama kapasitelerinin artmasını sağlayabilir. Sembolik oyunun geliştirilmesi, OSB'li çocukların bireysel gelişimlerine katkıda bulunduğu gibi onların sosyal etkileşimlere katılımını artırıp hayat kalitesini yükseltir (Pişkin, 1993).

4.1. Otizmlı Çocuklarda Sembolik Oyun Eksikliğinin Olası Nedenleri

OSB'li çocuklardaki sembolik oyun eksikliğinin ana sebeplerinden biri, hayal gücü ve soyut düşünme becerilerindeki sınırlılıklardır. Sembolik oyunlarda nesnelere, gerçek anlamlarıyla algılanmaz; nesnelere farklı anlamlar yüklenir, bu sayede nesnelere başka bir durumu temsil eder. Bu da çocuğun hayali senaryolar kurmasını sağlar. OSB'li çocuklar çoğunlukla somut ve doğrudan algılara dayalı düşünce süreçlerine sahiptir (Tahiroğlu, 2021). Bu da bir nesneyi başka bir şey gibi hayal etmeyi veya soyut bir durumun içine girmeyi güçleştirir. Sözelimi, bir oyuncak bebeği gerçek bir bebeğe benzetip besleme oyunu oynamak OSB'li bir çocuk için soyut ve karmaşık olabilir (Acarlar vd., 2018).

Toplumsal iletişimdeki zorluklar da sembolik oyun eksikliğinin önemli sebeplerindendir. Sembolik oyunlar çoğunlukla birden çok kişiyle oynanır ve toplumsal etkileşim gerektirir. OSB'li çocuklarda göz teması kurma, toplumsal ipuçlarını anlama ve başka insanların duygu veya fikirlerini tahmin etme vb. becerilerdeki sınırlılıklar, bu tip oyunlara dahil olmayı OSB'li çocuk açısından zorlaştırabilir (Acarlar vd., 2018). Sözelimi, diğer çocukların oynamaya başladığı bir oyunu izlemek veya bu oyuna katkı vermek, OSB'li bir çocuk için kompleks bir göreve dönüşebilir. Bu da OSB'li çocukların toplumsal oyunlardan uzaklaşmasına ve tek başlarına oynamalarına yol açabilir (Alak, 2014).

Dilsel ve iletişimsel becerilerdeki gecikmelerin sembolik oyun eksikliğine etkide bulunduğu bilinir. Sembolik oyun esnasında çocuklar çoğunlukla hayali senaryolarını açıklamak, rollere dair konuşmak ve oyunun akışını yönlendirmek üzere dili kullanırlar. Fakat OSB'li çocuklarda dil gelişimindeki güçlükler, sembolik oyun kurup devam ettirmeyi zorlaştırabilir (Tahiroğlu, 2021). Sözelimi, bir çocuğun "Ben doktor olayım, sen hasta ol" diyebilmesi için sözel becerilere sahip olması lazımdır. OSB'li çocuklar, bu tip iletişim ihtiyaçlarını karşılama konusunda güçlük yaşarlar ve bu da oyun becerilerine zarar verir (Özkan vd., 2015).

Duyusal hassasiyetlerle davranışa dayalı farklılıklar sembolik oyun eksikliği üzerinde etkilidir. OSB'li çocuklar çoğunlukla etraflarındaki duyuşal uyarıcılara aşırı hassasiyetle yaklaşabilirler ya da kimi duyuşal tecrübelerle daha çok odaklanabilirler. Bu da dikkatlerini sembolik bir oyun senaryosuna yönlendirmelerini güçleştirir. Sözelimi, bir çocuk, bir oyuncak hayali bir rol ile ilişkilendirmektense, onun doku, renk veya hareketlerine yoğunlaşabilir. Bunun yanı sıra, OSB'li çocukların yineleyen davranış ve rutinlere eğilimli olması, yaratıcı ve değişken bir yapısı olan sembolik oyunları seçmeme nedenlerindendir. Bu etkenler bir araya gelip sembolik oyun eksikliğini daha da belirginleştirebilir (Akçamuş vd., 2018).

4.2. Sembolik Oyun ve Sosyal İletişim

Sembolik oyun, toplumsal iletişim becerilerini geliştirir. Çocuklar sembolik oyun oynarken toplumsal rolleri üstlenir, başka insanların düşüncelerini ve duygularını anlamak ister ve iş birliği yaparlar. Bu oyunlar, çocukların empati becerilerini geliştirir ve toplumsal kuralları anlamalarını sağlar. Sözelimi, "doktorculuk" veya "lokantacılık" vb. oyunlarda, çocuklar kendi rollerini ve başka insanların rollerini hayal edip bir senaryo oluşturur ve söz konusu senaryoya göre iletişim kurar. Fakat OSB'li çocuklarda sembolik oyun becerilerindeki eksiklik, toplumsal iletişimdeki güçlükleri daha da belirginleştirebilir (Öncül ve Tekinarslan, 2022).

OSB'li çocuklar, sembolik oyun esnasında diğer bireyler ile etkileşime geçmekte ve toplumsal ipuçlarını anlamakta zorluk yaşayabilir. Sembolik oyunlar, ortak bir dikkat paylaşımına ve karşılıklı iletişime dayalıdır. OSB'li çocuklarda göz teması, yüz ifadelerini anlama ve konuşmaya cevap verme vb. beceriler sınırlıdır, bu oyunlara katılmak da onlar için zor olabilir (Albayrak, 2024). Sözelimi, bir grup çocuğun "bakkalcılık" oynadığı bir yerde, OSB'li bir çocuk diğer çocukların rol paylaşımlarıyla oyunun akışını anlayamayabilir. Bu, OSB'li çocukların oyun esnasında tek başlarına kalmayı seçmelerine ve toplumsal iletişimden uzak durmalarına neden olabilir (Kars ve Akı, 2020).

Sembolik oyun, toplumsal iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak etkili bir araçtır. Oyun temelli terapilerle yapılandırılmış oyun ortamları, OSB'li çocukların toplumsal etkileşimlere dahil olmasını sağlayabilir. Bunlar, OSB'li çocukların başkaları ile ortak dikkat kurmasını, roller arasında iletişim kurmasını ve oyun senaryolarına dahil olmasını sağlar (Sani Bozkurt, 2016). Sözelimi, bir terapist veya anne baba, OSB'li bir çocuğa basit sembolik oyunlar öğretip, toplumsal etkileşimlerde kendisini ifade etme becerilerini geliştirebilir. Sembolik oyunların bu yönü, OSB'li çocukların toplumsal iletişimde daha etkin olmalarına imkan verir ve onların hayat kalitesini artırır (Kurşun, 2022).

4.3. Sembolik Oyunun Otizmlili Çocuklarda Geliştirilmesi

OSB'li çocuklarda sembolik oyunların geliştirilmesi, toplumsal, zihinsel ve iletişim becerilerine destek vermek bakımından kritiktir. Bu proses, yapılandırılmış eğitim programlarıyla oyun temelli müdahaleler ile desteklenebilir. Sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılan en yaygın metotlardan biri, oyun terapileridir. Oyun terapileri, OSB'li çocuklara oyun esnasında taklitler yapmayı, hayali senaryolar kurmayı ve başkaları ile iş birliği yapmayı öğretmeyi hedefler. Sözelimi, bir terapist, bir oyuncu "telefon" şeklinde kullanmayı modelleyip çocuğun benzer bir davranışlar sergilemesini sağlar (Öncül ve Tekinarslan, 2022).

Davranışsal müdahale metotları da sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesinde etkilidir. Uygulamalı Davranış Analizi (ABA) vb. yaklaşımlar, OSB'li çocuklara sembolik oyun becerilerini aşama aşama öğretmek üzere pozitif pekiştirme metotlarını kullanır. Sözelimi, bir çocuğa "bebek besleme" vb. basit bir sembolik oyun öğretilir iken, tüm başarılı denemeler ödüllendirilir ve oyun süreci aşamalı olarak daha kompleks duruma getirilir. Bu tip metotlar, OSB'li çocukların sembolik oyunlar oynama alışkanlıklarını geliştirir iken, özgüvenlerinin de artmasını sağlar ve iletişim becerilerini güçlendirir (Acarlar vd., 2018).

Sembolik oyun becerisinin gelişmesinde aile katılımı oldukça önemlidir. Anne babalar, çocukların oyun becerilerini desteklemek üzere gündelik hayatta sembolik oyun fırsatları oluşturabilir. Sözelimi, bir anne baba çocuğu ile beraber "mutfakta yemek yapma" veya "alışveriş yapma" vb. oyunlar kurabilir (Tahiroğlu, 2021). Bu oyunlar, çocuğun oyun becerilerini ve toplumsal etkileşimlerini geliştirir. Bunun yanı sıra, anne babaların çocukları ile beraber oynarken sabırlı ve özendirici olmaları, onların sembolik oyuna ilgisini artırabilir (Özkan vd., 2015).

OSB'li çocuklarda sembolik oyunun geliştirilmesi için teknolojik araçlar kullanılabilir. Artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) vb. teknolojiler, OSB'li çocukların sembolik becerilerini artırmak üzere tercih edilebilir. Sözelimi, bir sanal gerçeklik uygulamasıyla çocuk, bir uzay serüvenine çıkabilir veya bir hayvanat bahçesine gidebilir (Tahiroğlu, 2021). Bu tip oyunlar, OSB'li çocukların hayal güçlerini harekete geçirip sembolik oyun becerilerini geliştirebilir. Teknoloji destekli ve klasik metotların birlikte kullanılması, sembolik oyun becerisinin geliştirilmesinde çok etkili sonuçlar verir (Sani Bozkurt, 2016).

4.4. Sembolik Oyunun Otizmlili Bireylerde Sınırlı veya Farklı Gelişimi

OSB'li çocuklarda sembolik oyun, tipik gelişime sahip yaşlılarından daha sınırlıdır ya da farklı şekillerde gelişir. Sembolik oyunlar, hayal gücünü, soyut düşünmeyi ve toplumsal etkileşimi gerekli kılar fakat OSB'li çocuklarda bu alanlardaki güçlükler, sembolik oyun oynama becerilerini kısıtlayabilir. Sözelimi, OSB'li bir çocuk herhangi bir nesneyi farklı bir şeye benzeterek hayal edemeyebilir veya bir oyuncak arabayı "gerçek bir araba" gibi sürmektense, yalnızca tekerlekleriyle ilgilenebilir. Bu da OSB'li çocukların sembolik oyunlar esnasında daha somut ve duyuşsal davranışlarına yol açabilir (Ökcün-Akçamuş, 2016)

OSB'li çocukların sembolik oyun becerilerindeki sınırlılıklar, toplumsal oyunlara katılmalarına da zarar verir. Sembolik oyun, genel olarak birden çok kişiyle oynanır ve ortak bir senaryo gerektirir. Fakat OSB'li çocuklar, başka insanların oyun senaryolarını anlama ve buna uygun roller üstlenme konusunda güçlük yaşayabilir. (Ökcün-Akçamuş, 2016). Bu da toplumsal oyunlardan uzaklaşmalarına ve tek başlarına oyun oynamayı seçmelerine neden olabilir. Sözelimi, bir grup çocuk "doktorculuk" oynar iken, OSB'li bir çocuk oyunun bağlamını anlamayıp tek başına farklı bir etkinliğe yönelebilir (Alak, 2014).

Ayrıca, OSB'li çocukların sembolik oyun becerileri tamamıyla ortadan kalkmaz; sadece farklı bir biçimde gelişebilir. OSB'li çocuklar, belli bir ilgi alanına dayalı olarak sembolik oyunlar oynayabilir. Sözelimi, trenlere yoğun ilgi duyan bir çocuk, trenleri içeren hayali senaryolar kurabilir. Bunun yanı sıra, yapılandırılmış müdahale programları ve oyun terapileri, OSB'li çocukların sembolik oyun becerilerini geliştirir (Albayrak, 2024). Tüm bunlar, OSB'li çocukların kendi potansiyellerini ortaya koyup toplumsal etkileşimlere daha etkin katılmalarına destek olur. Sembolik oyunların sınırlı veya farklı gelişimi, OSB'li

çocukların güçlü taraflarına odaklanıp ve uygun yöntemler ile desteklenmek suretiyle iyileştirilebilir (Ergin, 2017).

5. SONUÇ

Sembolik oyunlar, çocukların zihinsel, toplumsal ve duygusal gelişimlerinde önemlidir fakat OSB'li çocuklarda sembolik oyun becerileri çoğunlukla sınırlıdır veya farklı biçimlerde gelişebilir. Söz konusu eksiklikler, kişilerin toplumsal iletişim kurma, dili kullanma ve çevreleri ile etkileşime girme becerilerini negatif olarak etkileyebilir. Sembolik oyun eksikliğinin sebepleri arasında hayal gücüyle soyut düşünme becerilerindeki sınırlılıklar, dilsel gelişimdeki gecikmeler ve toplumsal ipuçlarını anlama konusundaki güçlükler gelmektedir. Bundan dolayı, OSB'li çocuklarda sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesi, onların genel gelişimleri ve topluma entegrasyonları açısından oldukça önemlidir.

Otistik çocuklarda sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak erken müdahale programları kullanılabilir. Oyun terapileri ile davranışsal müdahaleler, söz konusu becerilerin kazandırılmasını sağlayabilir. Sözelimi, Uygulamalı Davranış Analizi (ABA) vb. yapılandırılmış yaklaşımlar, OSB'li çocuklara sembolik oyun öğretip, toplumsal etkileşim ve dil becerilerinin gelişimini sağlayabilir. Bunun yanı sıra, ailelerin de bu proste etkin rol alması, çocukların gündelik hayatlarında sembolik oyun deneyimlerini artırabilir.

Teknolojinin sunmuş olduğu imlanlar, sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesi için yenilikçi çözümler önerir. Artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) tabanlı oyunlar, OSB'li çocukların ilgisini çekmektedir ve hayal güçlerini harekete geçirmektedir. Bu tip teknolojiler, otistik çocukların sembolik oyun becerilerini daha eğlenceli ve motive edici bir biçimde geliştirebilir. Fakat söz konusu araçların, bireysel farklılıklar dikkate alınarak dikkatli bir biçimde seçilmesi ve uygulanması lazımdır.

OSB'li çocukların sembolik oyun becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak aile, eğitimci ve terapistlerin iş birliğiyle çalışması kritiktir. Ebeveynler, çocuklarının oyun becerilerinin artması için gündelik etkinliklerde sembolik oyunlar oluşturabilirler. Sözelimi, yemek hazırlama veya alışveriş yapma vb. günlük olaylar, çocuklar ile hayali oyunlar oynayıp söz konusu becerilerin geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Eğitimcilerle terapistler de bireyselleştirilmiş programlarla çocukların güçlü taraflarını ön plana çıkarabilir ve eksik taraflarını destekleyebilir.

Toplumda OSB'ye yönelik farkındalık oluşturulması, otistik çocukların toplumsal çevrelerinde daha çok kabul görmelerini sağlayabilir. Eğitim kurumları, oyun gruplarıyla toplum temelli programlar, otistik çocukların sembolik oyun becerilerini geliştirmek ve akranları ile toplumsal ilişkiler kurmalarını desteklemek üzere fırsatlar sunabilir. Bu tip girişimler, OSB'li çocukların bireysel ve sosyal hayatlarına katkı sunar.

Sembolik oyun, OSB'li çocukların bireysel gelişimi ve sosyal katılımı için önemli bir mekanizmadır. Söz konusu becerinin geliştirilmesi erken müdahalelerle, aile destekleriyle, eğitimcilerin katkılarıyla ve teknolojik araçların kullanımıyla olanaklı hale gelebilir. Sembolik oyun eksikliklerinin ortadan kaldırılmasına dönük bütünsel bir yaklaşıma sahip olunması, otistik çocukların potansiyelini ortaya çıkarıp onların hayat kalitesini artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Abalı, O. (2018). *Otizm: Tam, tedavi ve eğitimde güncel bilgiler*. Ediba Yayıncılık.
- Akçamuş, M. Ç. Ö., Acarlar, F., & Alak, G. (2018). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit türlerinin oyun karmaşıklığı ve sözcük dağarcığı ile ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 747-775.
- Alak, G. (2014). Otizmlili çocuklarda sembolik oyunun dil gelişimi ile ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(2), 45-61.
- Albayrak, E. A. (2024). Çocuk ve oyun. *Sağlık Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar XXI*, 77.
- Ergin, G. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların hayali oyun davranışlarının çeşitlendirilmesinde ipucunun giderek artırılmasıyla öğretimin etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi: Anadolu Üniversitesi, Türkiye.
- Kars, S., & Akı, E. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların oyun davranışlarının incelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 8(1), 53-62.

- Kurşun, Z. (2022). Otizm ve oyun terapisi. *Journal of Sustainable Education Studies*, 3(1), 36-48.
- Ökcün-Akçamuş, M. Ç. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal iletişim becerileri ve dil gelişim özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(2), 163-192.
- Öncül, N., & Tekinarslan, İ. Ç. (2022). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sembolik oyunların öğretiminde canlı ve video modelle öğretimin karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1-27.
- Özkan, Ş. Y., Ergenekon, Y., Çolak, A., Kaya, Ö., & Cavkaytar, S. (2015). Otizm spektrum bozukluğu. In A. Cavkaytar (Ed.), *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*.
- Pişkin, Ü. (1993). Otistik çocuklarda oyun. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 43-46.
- Sani Bozkurt, S. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde teknoloji destekli etkileşimli ortam tasarımı ve etkililiği*. Doktora Tezi: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Tahiroğlu, D. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda sembolik oyun. *Bogazici University Journal of Education*, 38(2), 97-114.
- Yaşar Ekici, F. (2021). Oyunun tanımı ve önemi. *Erken çocuklukta oyun gelişimi ve eğitimi*. Pegem Akademi.
- Yazgan, E., & İmir, H. M. (2024). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların oyun becerilerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 7(13), 1-12.